

Eötvös Lóránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi kar

TARTALOM:

TÉZISFÜZET

(2-11. oldal)

SZAKIRODALMI HIVATKOZÁSOK

(12-17. oldal)

PUBLIKÁCIÓS LISTA

(18-19. oldal)

A DISSZ. TERJEDELMI ADATAI (TÁBLÁZAT)

(19. oldal)

BERNÁT LÁSZLÓ

**A TANÁRI SZEREPKÖR TÖRTÉNETI VÁLTOZÁSAI;
AZ OKTATÓI ALKALMAZKODÁS MÓDOZATAI ÉS
ELLENTMONDÁSAI A TÁVOKTATÁSI RENDSZEREK BEN**

ELTE Neveléstudományi Doktori iskola

Neveléstudományi Kutatások program

Tudományos programvezető: Dr. Bábosik István intézetvezető,
egyetemi tanár

Témavezető: Dr. Nahalka István egyetemi docens

Dr. Biszterszky Elemér egyetemi tanár

Budapest, 2006

Bevezetés

Az utóbbi évek legfontosabb nevelésügyi változása a felsőoktatásban megy végbe. Ez a legegyszerűbben úgy jellemezhető, hogy az 1999-es Bolognai Nyilatkozat szellemében és az oktatáspolitikai erős támogatásával új, kétciklusú képzéssé alakul Magyarország addigi duális (főiskolai és egyetemi képzésre épülő) felsőoktatási rendszere. A szervezeti változások mellett, a rendszerben oktatóként, tanárként dolgozók számára a legfontosabb kérdés, hogy megfeleljenek az újfajta elvárásoknak.

A kutatás a tanári szerepek történeti változásaira fókuszál azért, hogy az elméleti háttér tanulmányozása után praktikus megoldásokat találjon a távoktatási rendszerek speciális oktatói elvárásaira, és működtetési problémáira.

A disszertáció hat fejezetét a következő logikai láncolat fűzi össze.

- I. A neveléstörténeti előzmények tanulságos példákkal szolgálnak arra, hogy a tanári szerep eddig is folyamatosan változott.
- II. A közelmúlt és napjaink publikációi kijelölik az aktuális feladatokat és megmutatják a gyakorlatban keletkező ellentmondásokat. A tanároknak a képzés különböző szintjein és speciálisan a távoktatási rendszerek körülményei között is meg kell találniuk új szemléletű feladatkörüket.
- III. A felsőoktatás és ezen belül a felnőttoktatás statisztikai tényezői a tömegképzés kialakulását jelzik. A mennyiségi változások minőségi szemléletváltozásra ösztönöznek.
- IV. A főiskolák a távoktatást ma az e-learning-es oktatási- és adminisztrációs keretrendszerek segítségével próbálják működtetni. Megkerestem a lehetőséget annak, hogy a tanárok egy módszeregyüttes segítségével a rendszer számára az önálló tanulást segítő új szemléletű és új kommunikációs csatornát használó tananyagaikat elkészítsék.
- V. Felmérések és interjúk módszerével vizsgáltam a BGF KVIF kara távoktatási képzése számára az új elvárások szellemében elkészített oktatási CD-ROM használatát. Az új tananyag és az új tanulási filozófia következtében kialakulóban van, de nem problémamentes a hallgatók és a tanárok újfajta együttműködése.
- VI. A disszertáció szintézisében két alapvető jegyre és az ezekből következő lehetőségekre hívtam fel a figyelmet. Az oktatási rendszerek egyre komplexebbé válnak, eközben a tanári tevékenységek differenciálódnak.

I. A tanárszerep történeti változásai

A megváltozott tanárszerep megértéséhez nélkülözhetetlen a történeti-történelmi előzmények ismerete. Ebben a főfejezetben néhány, a neveléstörténettel foglalkozó, kiforrott nézeteket tartalmazó tanulmánykötetet, olvasókönyv jellegű szemelvénygyűjteményt, és egyéb forrásokat elemeztem azzal a céllal, hogy megértem a pedagógiatörténet nagy fordulópontjait. A figyelem középpontjában e történetileg lezárt szakasz meghatározó teoretikusai kerültek.

A pedagógiatörténet áttekintése alapján megállapítottam, hogy az oktatási rendszerek intézményi és módszertani változásai korábban is most is a gazdaság és a társadalom ösztönző-kényszerítő hatásaira valósultak meg. Az oktatási és nevelési intézményekben mostanáig meghatározó szereplő volt a tanár, de azok az elvárások, melyek munkáját behatárolták mindig is változóban voltak. A nevelés és az oktatás hatékonysága érdekében mindenkor felhasználták a kor technikai vívmányait éppúgy, mint a társtudományok e területre vonatkozó eredményeit. A tudás és a tapasztalat, valamint az eszközök, eljárások és módszerek folyamatosan bővülő rendszerében időnként minőségi változások következtek be. Ilyen a manapság paradigmaváltásként jellemzett új tanítási filozófia. Ennek lényege, hogy az adaptív tudás megszerzésért magának a tanulónak, hallgatónak kell a legtöbbet tennie. A tanár a háttérből irányító mellékszereplővé válik, aki szervezi, segíti, de semmiképpen sem vezérli ezt a folyamatot.

A neveléstörténet kezdetétől napjainkig érvényes a nevelés, és a pedagógia közvetlen társadalmi és közvetett gazdasági meghatározottsága. Jellemző és gyakori helyzet, amikor a gazdasági fejlődés megkövetelné az oktatásban a váltást, viszont a közvetlen társadalmi hatások még ezt nem kényszerítik ki, sőt visszahúzó erőként jelennek meg. Az elméletalkotók felismerik az ellentmondást, és először teoretikusan majd praktikusán is előkészítik az új rendszerek, módszerek és eszközök nevelési alkalmazását.

Amennyiben az átfogó megállapítások mellett a determináció irányára és mélységére is figyelmet fordítunk, megállapíthatjuk, hogy vannak közvetlen és vannak közvetett (áttételesen érvényesülő) befolyások. Előbbibe sorolhatjuk a képzés céljára, a hozzá illesztett tananyag tartalmára, a képzés struktúrájára és eszközrendszerére vonatkozó direkt hatásokat. Ezen belül különböző módon befolyásolt például a képzési cél (társadalmi meghatározottság) és az oktatás eszközrendszere (gazdasági és technológiai determináció). Az elsődleges szempontokhoz képest lazább és áttételesebb az a kényszer, ami a tanár didaktikai szemléletét és választott módszereit befolyásolja, illetve a tanár viszonyát szabja meg a gyerekek, a tanuló személyiségéhez.

A tanár személyisége vagy tevékenysége a fontos? A tanár személyisége alatt a jellem valamilyen konkrét és jórészt statikus komplexumát értem. A tanári tevékenység ettől nem függetleníthető, de mégis dinamikus módon változni képes megnyilvánulási forma. Amikor e hivatás gyakorlóit kívánjuk valamilyen módon képezni, vagy átképezni, akkor vagy egyszerűen a második fogalomra kell koncentrálnunk, vagy a személyiségjegyekhez igazított tevékenységválasztásban kell gondolkodnunk.

II. A közelmúlt és napjaink elvárásai a tanárokkal kapcsolatban szakirodalmi szemelvények és a gyakorlat tapasztalatai alapján

A disszertáció második főfejezete az utolsó ötven év nevelésügyi dilemmáit mutatja be. Az általános problémahalmazon belül az új oktatási formákra és ezen belül a tanárok megváltozott, vagy megváltoztatandó tevékenységeire koncentráltam. A hivatkozások forrásai a közelmúltban jelentek meg, és ezek legfrissebb elemei az interneten kerültek publikálásra.

A legjellemzőbb felfogások egyik pólusán a kutatók a tanulási elméletek alapjáig nyúlnak vissza, itt keresnek kapaszkodókat az új kihívások megválaszolásához. A másik felfogás szerint a kor technikai lehetőségeivel kell és lehet megoldásokat találni.

A szakirodalom tanulmányozása alapján megállapítható, hogy két alapvető problémakör nehezíti az új tanítási elvek érvényesülését. Egyiknek a fejekben (a tanuló és a tanári fejekben) rejtőző akadályokat kell tekinteni. A másik a folyamatok, és a rendszerek bonyolultságából adódik. A kettő összefügg, és megítélésem szerint egymást erősítik. Sem a hallgatók, sem az oktatók nem tudják egyik pillanatról a másikra átlátni, hogy a korábban látszólag jól működő, mindenkinek kényelmes szereposztást miért kell felrúgni.

Problemátikus az is, hogy az oktatás folyamatos működése alapkövetelmény, és a rendszerek bonyolultsága miatt a változtatás érdekében csupán egyes részeinél lehet beavatkozni. Ez a közvetettség az átalakulási folyamat elhúzódsához vezet.

A neveléstörténet és napjaink tudományos publikációinak áttekintése alapján arra a megállapításra juthatunk, hogy a felsőoktatás és ezen belül a felnőttoktatás átalakítása egyszerre szükségszerű, és lehetséges is. A modern irányítási és információs rendszerek, a távoktatás új oktatásszervezési formája, kiegészülve az oktatástechnológia legújabb eszközeivel, ezt támogatják. Ahhoz azonban, hogy a lehetségesből realitás váljon, még igen sokat kell tenni minden érdekeltnek.

III. A felsőoktatás tényezői és a belőlük levonható következtetések

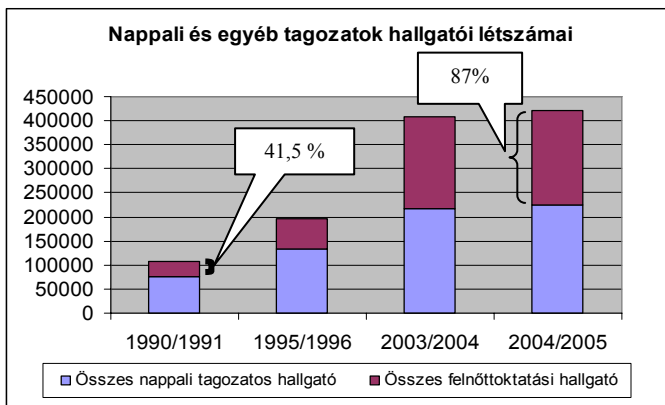
A minőségi vizsgálatok mellett a ma felsőoktatását, a benne jelentkező új folyamatokat, azok ellentmondásait mennyiségi mutatók statisztikai elemzése alapján lehet objektíven mérlegre tenni, értékelni. Külön figyelmet érdemel a magyar egyetemi és főiskolai oktatás tömegképzéssé alakulása, és a felnőttképzés különböző formáinak, így a távoktatásnak az előretörése.

A távoktatás statisztikai adatait összevetve a klasszikus levelező képzés adataival három alapvető megállapítás tehető a következő forrás (Statisztikai tájékoztató, OM, 2004) eredetileg két külön táblázatának tanulmányozása után.

1. A mai akkreditációs és működési feltételek mellett funkcionáló távoktatási programokat 1998 óta tart nyilván az OM statisztikája.

2. A távoktatási tagozatok 2003-ig szinte kizárólag a főiskolai képzésekben nyertek teret.
3. A levelező tagozatok adatainál is feltűnő különbség van, és ez a különbség folyamatosan nő a főiskolai szintű képzés javára az egyetemi szintű képzéshez képest.

Táblázati adatok összesítésével és diagramon való ábrázolásával szemléletes ábra készült:



1. ábra: A hallgatói létszámok kiegyenlítődtek

Adatforrás: Oktatási adatok (2005); ábra: saját

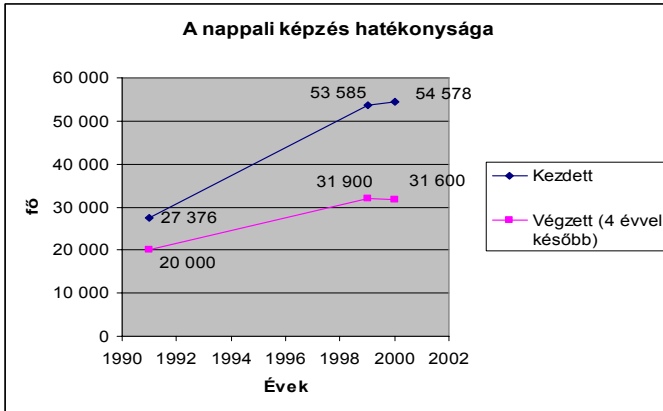
A diagramról leolvasható főbb tendenciák:

1. Az összes hallgatói létszám folyamatosan emelkedett.
2. Ezen belül a felnőttoktatás aránya a nappali képzéshez képest 41,5 %-ról 87 %-ra nőtt.

Az utolsó tizenöt év legmarkánsabb változása a felsőoktatásban a hallgatói létszám erőteljes emelkedése. Ez a tendencia a felsőoktatás korábbi elitképzési koncepciójának megváltozását, és a tömegképzés fokozatos megvalósulását jelzi. Ennek a folyamatnak nincs megfelelő követése a felsőoktatási intézmények oktatói létszáma tekintetében.

Utóbbi csak egy, de fontos tényező azok közül, amelyek hozzájárulnak a hatékonyság romlásához.

Ez a tendencia már a nappali képzéseken is jelentkezik. Két statisztikai táblázat adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a nappali képzésben kilenc év alatt 73%-ról 58%-ra romlott a végzettek aránya. Ezt a jelenséget szemlélteti a következő diagram.



2. ábra: A képzést megkezdettek létszáma meredekebben emelkedik

Forrás: saját ábra

Ugyan ezek az arányszámok a nem nappali képzés táblázatában még erősebb romlást mutatnak, de itt az adatokat az induló képzések kis létszámadatai miatt fenntartással kell kezelni.

Amikor a mai nappali, levelező és távoktatási tagozatok hatékonyságát vizsgáljuk, nem csupán a felvettek és végzettek számára érdemes koncentrálni. Ha a végzettek számát az oktatók számához viszonyítanánk, a korábbi tényezők alapján előre meg lehet jósolni a képzés, és a tanári munka hatékonyságának javulását. Ekkor viszont meg kell említeni, hogy további vizsgálatokat igényelne annak eldöntése, hogy a ma oklevelet szerzettek tudása, készségei, képességei hogyan viszonyulnak a tizenöt évvel ezelőtti végzettekéhez.

Arról sem szabad elfelejtenünk, hogy a levelező és távoktatási képzések hallgatóinak egy nagy része e képzések speciális lehetőségei nélkül a felsőoktatási intézmények falain kívül maradnának.

IV. Új multimédiás oktatóprogram készítési módszer kidolgozása és eredményei; a módszer összehasonlítása egy professzionális elektronikus keretrendszerrel

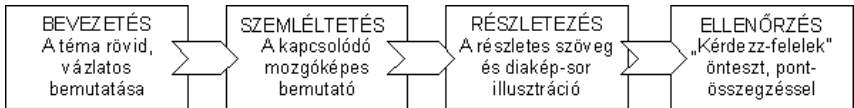
A kilencvenes évek végén és a jelen évtized első éveiben számos publikáció foglalkozott a számítástechnikai eszközök és rendszerek oktatási alkalmazásaival, a kérdéskör elméletével, módszertanával, azonban több szerző jelezte a következő problémát: nincsenek kellő számban oktatáshoz használható szoftverek (programok).

Kutatásom praktikus szakaszában az újfajta tanárszerep egy olyan tevékenységkörére koncentráltam, ami a távoktatás számára ma létkérdés. Módszert kerestem, amellyel tanárkollégáim mélyebb számítástechnikai ismeretek nélkül is szerkeszthetnek korszerű számítógépes oktatóprogramokat.

A megalkotott módszerezüttes az alábbi feltételek teljesülésekor működött.

- Az a tanár, aki a multimédiás tananyagfejlesztésben részt kíván venni, rendelkezzen megfelelő számítástechnikai alapismerettel.
- Válasszunk olyan multimédia-készítő programot, amelynek kezelése nem sokkal bonyolultabb egy szövegszerkesztő, vagy egy prezentáció-készítő program használatánál.
- A kiválasztott fejlesztőprogram alapvető kezelését meg kell tanítani a munkába bekapcsolódó kollégáknak.
- Meg kell tervezni, és el kell készíteni egy olyan oktatóprogram-struktúrát, amely
 - több tantárgy vonatkozásában is felhasználható kiindulási alapként,
 - illetve egy tárgyon belül is az információtartalmak lecserélésével gyorsan, hatékonyan és gazdaságosan átalakítható további fejezetek, témák oktatására.
- A tanároknak folyamatos adatgyűjtést kell végezniük (szöveges, képi, hang-, mozgóképi anyagok), hogy a programvázak feltöltése, időnkénti átalakítása ezekkel gyorsan történhessen.

Egy jól kiválasztott fejlesztőeszközzel elkészítettem azt a „programmorzsát”, amely a kísérlet további szakaszaiban alapmodulként funkcionált. Szerkezete tervezésekor arra törekedtem, hogy legyen egyszerű, miközben tartalmazzon minden, az egyéni tanulást szolgáló didaktikai funkciót. Egy tantárgy egy tananyag-egységének feldolgozásához az ilyen módon elkészített fejezetek 3-6 egysége adja a teljes oktatóprogramot.



3. ábra: Az oktatóprogram egy fejezetének szerkezeti ábrája

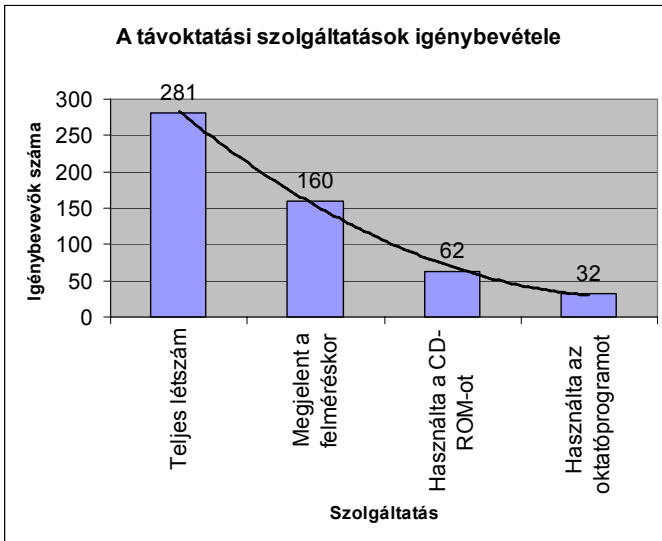
Forrás: saját ábra

A továbbiakban az eljárás alkalmazhatóságát is megvizsgáltam. Két doktorandusz kollégával és egy tanár szakos hallgatói csoporttal együttműködve megállapítottam, hogy az elképzelés reális.

A magam módszerét összehasonlítottam a készítés körülményei és a használhatóság tekintetében egy a közelmúltban elkészült professzionális oktatási rendszerrel. Néhány különbség mellett több szempontból egyenértékűséget állapítottam meg.

V. Egy digitális és részben multimédiás tananyag távoktatási használatának vizsgálata

Az Informatikai Intézetben munkatársaimmal elkészítettük a távoktatás számára azt az oktatási segédletet, (CD-ROM-ot), amely a számítástechnika tárgy legkülönbözőbb tevékenység- és ismeretszintjének egyéni tanulással történő elsajátítását támogatja. A kutatás utolsó szakaszában felmérések és interjúk segítségével azt „fejekben rejtő” problémát próbáltam elemezni, hogy a távoktatási hallgatók miért nem használják ki maradéktalanul az új taneszköz nyújtotta lehetőségeket.



4. ábra: A távoktatási szolgáltatások igénybevétele csökkenő tendenciát mutat

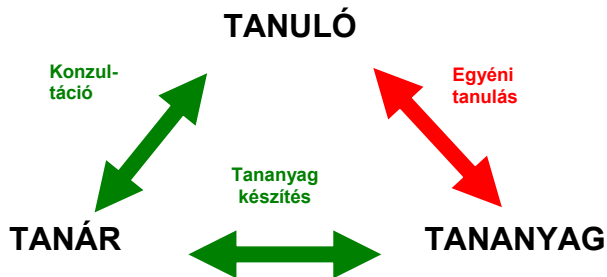
Forrás: saját ábra

1. A képzésen egy adott (felmérési) időpontban a hallgatók alig több mint fele (57%) vett részt.
2. A megjelent válaszadóknak csupán 39%-a használta a CD-ROM-ot tanulásra a konzultációs szakasz utolsó időszakáig.
3. A válaszadók csupán egyötöde próbálta ki legalább az egyik oktatóprogramot.

A napjainkban sokat emlegetett törekvés, hogy készüljenek elektronikus tananyagok a távoktatás részére, önmagában nem eredményez mérhető, jelentős előrelépést a hatékonyság tekintetében. Mind a tananyag készítésekor, mind annak használata tervezésekor komplex, rendszerszemléletű gondolkodásra van szükség, melynek középpontjában a hallgató önálló tanulása kell, hogy legyen. Tanácsos a módszeregyüttes időszakonkénti méréssel történő ellenőrzése, korrigálása.

A kutatás, és ezen belül a felmérések eredményei, melyek összhangban vannak a napi pedagógiai munka tapasztalataival, mértéktartó megfogalmazás szerint is ellentmondásosak.

- A hallgatók számítástechnikai előképzettsége, amely a digitális tananyag hasznosításának feltétele, szélsőségesen inhomogén, de túlnyomórészt a szükséges alatti mértékű.
- Következmény a számítástechnika tárgy tekintetében: a CD-ROM-ot nem tudják használni az otthoni, egyéni tanulás segítésére, marad kizárólagosan a konzultáció.
- A számonkérésekre jellemzően fordított egy-két napos tanulás a számítástechnika tárgy vonatkozásában kevés. A konzultációkkal párhuzamosan nem folyik tanulás.
- Következmény: a vizsgaeredmények e tárgyból igen gyengék, összességében nem érik el a 2,0-s átlagot.
- Az oktatói beavatkozás lehetősége korlátozott, ahogy ezt az alábbi ábra illusztrálja, hiszen két helyen tud hatni, módosítani, hogy egy harmadik helyen változzanak a viszonyok.



5. ábra: Direkt és indirekt oktatói befolyás

Forrás: saját ábra

- Következmény: az új elektronikus tananyagok szerkezetét úgy kell megtervezni, hogy az megkönnyítse az egyéni tanulást. A konzultációkat úgy kell szervezni, hogy azok segítsék, és ösztönözzék az egyéni tanulást. Várható eredmények: a konzultációk hatékonysága javul, nem a közvetlen ismeretátadást, hanem az önálló ismeretszerzés előkészítését és alapozását szolgálja.

VI. A kutatás összegző megállapításai a tanári szerepkör történeti változásairól, és az oktatói alkalmazkodás módozatairól és ellentmondásairól a távoktatási rendszerekben

1. Ma az oktatás egyszerre gazdaságossági, és minőségi kérdés. A gazdaságosságra törekvés motívuma egyformán tetten érhető a képzés szervezési szintjén csakúgy, mint a tanári gondolkodásban, szerepvállalásban, módszer és eszközhasználatban. A távoktatás esetében a kiindulópont egy társadalmi igény – a felsőoktatás tömegképzéssé alakítása, és a „hozzáférés” biztosítása a munka mellett tanulók számára. A második elvárás: legyen lehetséges kevés kontaktórával, döntően otthoni, egyéni tanulással a képzési követelmények teljesítése. Mindehhez szükséges a tantervek és tananyagok új szemléletű átdolgozása. Ebben, és a rendszer üzemeltetésében továbbra is kulcsszereplő az oktató. De az itt jelentkező ún. tutori feladatok alapvetően más attitűdöket kívánnak a pedagógustól, mint a hagyományos képzési rendszerekben. A tutor szerepe továbbra is fontos lesz abból a szempontból, hogy a ritkuló személyes találkozások során egyedüli mintaadó.
2. A tudományos kutatások e témára vonatkozó eredményei nem kerültek át a pedagógiai gyakorlatba, mert a rendelkezésre álló idő kevés volt a rendszerek és szereplőinek alkalmazkodásához, és mert a távoktatási e-learninges rendszerek összetettsége, működési bonyolultsága megnehezíti, hogy az elmélet által feltárt lehetőségek megvalósuljanak. A számítógép tanuláshoz való használata még a távoktatási hallgatók körében sem egyértelmű.
3. Az elektronikus tananyagok módszertani lehetőségei másfélké a nyomtatott dokumentumokéhoz képest. A sokat emlegetett „informatikai írástudás” birtokában a mai e-learning rendszerekben hatékonyan tud dolgozni egy nem számítástechnika szakos oktató is. A jelenlegi keretrendszerek tartalommal feltöltőinek a hatékony munka érdekében meg kell elégednie a hagyományos médiákban is bevált szerkesztési elvekkel. Ennek a kompromisszumnak a hátterében megint csak a rendszer globális jellege húzódik.
4. A problémát ellensúlyozó elemek a kommunikációs csatornák, (levelezés, fórum,) de ezek az oktatók által kevésbé, vagy egyáltalán nem kontrollálhatók.
5. Az új tanári szerepek a munkamegosztás jegyeit viselik a korábbi klasszikus – „mindenes” szerephez képest. Kellenek
 - a tanterveket koncepciózusan, de testesزابottan kidolgozó, a módszertant tökéletesen ismerő stratégiák,
 - a tananyagokat értő módon szerkesztő, a számítógépet jól kezelő szakértők, a kontaktórákon visszafogottan szereplő a kapcsolattartásban megbízható és hatékony tutorok,
 - az elektronikus rendszer forgalmát figyelő, a hallgatói teljesítményeket és haladást értékelő adminisztrátor-oktatók,

- az elemzők, akik a komplex folyamat minőségellenőrei,
- az egész rendszert irányító, menedzselő, a sokelemű rendszert összefogó szervező-tanárok.

E szellemben gondolkodva: jó oktató a maga szerepében hatékony oktató, illetve a több szerepben is otthonosan mozgó oktató.

Szakirodalmi hivatkozások listája

- 1 Ágoston György:
Eltérő tanulási stratégiák és hatásuk a vizsgaeredményekre (nyitott rendszerű képzés, számítástechnikai alaptárgyainak keretében) (2005) Doktori disszertáció
- 2 Báthory Zoltán:
Tanulók, iskolák, különbségek (2000) OKKER Oktatási Kiadó
- 3 Báthory Zoltán, Falus Iván (szerkesztők):
Pedagógiai Lexikon (1997) Keraban Kiadó
- 4 Bauer Edit (szerkesztő):
A tanári empátia fejlesztése (1990) Aula Kiadó
- 5 Бочков А.А., Меженин А.В. (Bocskov, Mezsenyin):
Графика и мультимедия для Web - Web grafika, web multimédia (2002)
<http://www.pdfactory.com>
- 6 Cycon H.L., Schmidt T. C., Wählich M., Palkow M., Regensburg H.:
A Distributed Multimedia Communication System and its Applications to E-Learning (2004)
<http://users.informatik.haw-hamburg.de/~schmidt/papers/isce04-paper.pdf>
- 7 Dhanarajan G., Ip P.K., Yuen K.S., Swales C. (szerkesztők):
Economics of Distance Education (1994)
Open Learning Institute Press Hong Kong
- 8 Gáspár Miklós:
On-line tananyag készítési útmutató (2002) Belső kiadvány
- 9 Falus Iván (szerk.) Falus, Golnhofer, Kotschy, M. Nádasi, Nahalka, Petriné, Réthyné, Szivák:
Didaktika (1998) Nemzeti Tankönyvkiadó
- 10 Falus Iván, Ollé János:
Statisztikai módszerek pedagógusok számára (2000)
Nemzeti Tankönyvkiadó
- 11 Fehér Péter:
Milyen legyen egy Internet-pedagógus? (1999/1)
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/pedagog/infoktat/intpedag/intpedag.htm>
- 12 Fehér Péter:
Számítógép az oktatásban - a harmadik évezred küszöbén (1999/2)
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/pedagog/infoktat/ezvezred.hun>
- 13 Fehér Péter:
Milyenek az internet-korszak pedagógusai? (2003)
<http://www.oki.hu/cikk.php?kod=iii-feher.html>

- 14 Forgó Sándor:
A multimédiás oktatóprogramok minőségének szerepe a médiakompetenciák kialakításában (2001)
<http://www.oki.hu/cikk.php?kod=2001-07-it-forgo-multimedias.html>
- 15 Forgó Sándor, Hauser Zoltán, Kis Tóth Lajos:
E-learning kurzusok, és tananyagok minőségbiztosítási kérdései (2003)
<http://www.bjkmf.hu/bszemle2003/ped120202t.html>
- 16 Gyülingné Schindler Rózsa:
Egy költséghatékony képzési modell kialakításra tett kísérlet tapasztalatai (1999) Szakképzési szemle. 4. szám
- 17 Inkei Péter, Kozma Tamás, Nagy József, Ritoók Pálné:
Az ezredforduló iskolája (1979) Tankönyvkiadó
- 18 Jóború Magda, Mészáros István, Tóth Gábor, Vág Ottó:
Neveléstörténet (1993) Nemzeti Tankönyvkiadó
- 19 Karlovitz János, Karlovitz János Tibor:
Korszerű oktatástechnológia (2003) Eötvös József Kiadó
- 20 Kiss Melinda Katalin:
Virtuális kurzusok kerestetnek (2004) Népszabadság cikk, szeptember 9.
- 21 Komenczi Bertalan:
Orbis sensualium pictus (1997/1)
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/multimed/orbis/html/orbis.htm>
- 22 Komenczi Bertalan:
On-line (1997/2)
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/hatasok/on-line/html/on-line.htm>
- 23 Komenczi Bertalan:
Off line – Az információs társadalom közoktatási stratégiája (1999)
Új Pedagógiai Szemle, 1999/7–8.
- 24 Komenczi Bertalan:
Virtuális tanári szoba az Európai iskolai hálózaton (2000)
<http://www.oki.hu/cikk.php?kod=2000-06-eu-komenczi-virtualis.html>
- 25 Komenczi Bertalan:
Didaktika elektromagna? Az e-learning virtuális valósága (2004)
Új Pedagógiai Szemle 2004/11: 31-49.
- 26 Komlós Sándor (szerk.):
Neveléstörténeti olvasókönyv (1978) Tankönyvkiadó
- 27 Kocsis L. Mihály:
A holnap Magyarországa: napjaink felsőoktatása (2006)
XV. kerületi Helyi Téma 2006.02.01 (7. o.)
- 28 Kovács Ilma:
Új út az oktatásban? (1997) BKE Felsőoktatási Koordinációs Iroda

- 29 Lénárd Ferenc, Demeter Katalin:
A nevelés gyakorlata a tanítási órán (1990) Tankönyvkiadó
- 30 Maróti Andor:
Mit tehet a nyitott képzés a felnőttoktatás megújításáért? (1999)
Szakképzési Szemle. 1. szám
- 31 Menyhay Imre:
Voltunk, megvolnánk – leszünk? (1996) Püski Kiadó Kft
- 32 Mészáros István, Németh András, Pukánszky Béla:
Neveléstörténet (2003) Osiris kiadó
- 33 Moore, Michael G., Kearsley, Greg:
Distance education. A system's view. (1996)
Wadsworth Publishing Company , USA. ISBN 0-354-26496-4
- 34 Nádasai András:
Az oktatástechnológia és a taneszközök (2002) Nadasi@okint.elte.hu
- 35 Nahalka István:
Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? (2002/1) Nemzeti Tankönyvkiadó
- 36 Nahalka István:
A számítógéppel segített tanulás néhány pedagógiai kérdéséről (2002/2)
Tanulmány
- 37 N. Kollár Katalin, Szabó Éva (szerkesztők):
Pszichológia pedagógusoknak (2004) Osiris Kiadó
- 38 Oktatási adatok (Előzetes adatok) 2004/2005 Központi Statisztikai Hivatal
(2005)
- 39 Paróczayné Korányi Margit (szerkesztő):
A felnőttképzés költségei és azok megtérülése / A távoktatás (2000)
Szakképzési Szemle 3. szám
- 40 Réthy Endréné:
Motiváció, tanítás, tanulás (2003) Nemzeti Tankönyvkiadó
- 41 Rousseau J. J.:
Emil, vagy a nevelésről (1978) Tankönyvkiadó
- 42 Rowntree D.:
Teaching with Audio in Open and Distance Learning (1994)
(Open and Distance Learning Series)
- 43 Spaniol M., Klamma R., Jarke M.:
Data integration for multimedia e-learning environments with XML and
MPEG-7 (2002)
[http://www-i5.informatik.rwth-
aachen.de/lehrstuhl/staff/spaniol/publications/Data_Integration\(talk\).pdf](http://www-i5.informatik.rwth-aachen.de/lehrstuhl/staff/spaniol/publications/Data_Integration(talk).pdf)
- 44 Statisztikai tájékoztató (Felsőoktatás) 2003/2004 Oktatási Minisztérium,
(2004)

- 45 Szabó Gábor:
A duális képzés rendszere és a projekt-orientált képzés kapcsolata (1997)
<http://www.mek.oszk.hu/01800/01805/>
- 46 Vág Ottó:
Reformelméletek és reformmozgalmak a pedagógiában (1985)
Tankönyvkiadó

**A disszertáció készítésénél felhasznált,
de hivatkozással nem szereplő szakirodalom:**

- 47 Andy Reinhardt:
Novi modi di imparare (1995) Byte Magazine (Olasz változat)
- 48 Ballér Endre:
Elmélet és gyakorlat egysége Nagy László munkásságában (1970)
(Pedagógia Közlemények 13.)
- 49 Bárdossy Ildikó:
A curriculumfejlesztés alapjai (1998.) kézirat JPTE ,
Távoktatási központ Pécs
- 50 Biszterszky Elemér (szerk.):
Tanulmányok a programozott tanítás témaköréből (1993)
Műegyetemi kiadó
- 51 Borzsák Judit:
A távoktatás és a minőségbiztosítás kérdései (1999) MEK
- 52 Brückner Huba:
A számítógépek oktatási alkalmazásai /
/ Tapasztalatok és fejlődési tendenciák (2001.)
Doktori (PhD) értekezés tézisei
- 53 Delors J. vezette nemzetközi bizottság:
Oktatás - rejtett kincs (1997)
Jelentés az oktatás XXI. századra vonatkozó kérdéseiről
- 54 Géczy Szilvia:
Főiskolák az Interneten (2001)
Népszabadság cikk, Diploma melléklet / 05
- 55 Herneczki Katalin:
A nyitott- és távoktatás minőségbiztosításának rendszer-modellje (1996)
SZÁMALK Rt, OKK
- 56 Kéri Katalin:
Nemzeti Távoktatási Egyetem Spanyolországban (1995) MEK
- 57 Komenczi Bertalan:
Nyitott tanulási környezet és forrásközpontú tanulás az informatizálódó tár-
sadalomban (1998)
SULINET - Ablak a világra, OKKER,

- 58 Kovács András:
A teljesítmények ellenőrzése és értékelése (2000) tanulmány
- 59 Székely Endréné-Szokolszky István:
Didaktika (1977) Tankönyvkiadó
- 60 Szekeres Tamás:
Pályaorientáció és munkaerő-szükséglet (1999) Szakképzési Szemle / 3.
- 61 Udvardi-Lakos Endre:
Beszéljünk a távoktatásról (2000) MEK

Publikációk

1. 1998. Számítástechnikai alapismeretek
Főiskolai jegyzet (társszerző) Bemát - Max - Nagy - Pór 1-2. fejezet
2. 2000. Korszerű tanítási-tanulási módszerek és média alkalmazása az ismeretátadás-átvétel folyamatában, a felsőoktatásban
Multimédia az oktatásban konferencia 2000 (társszerző) Pór, Csibi, Nagy, Bemát, Tuszádi
3. 2001. Távoktatás ma és holnap
Alma Mater BGF KVIF kari kiadvány
4. 2001. Egy lehetőség a multimédia mindennapos alkalmazására
Multimédia az oktatásban konferencia 2001 (társszerző és előadó)
5. 2002. A multimédiás oktatóprogram-készítés egy hatékony alternatívája
Informatika a felsőoktatásban konferencia, Debrecen
(társszerző és előadó) Bemát László - Hidvégi Imre
6. 2002. A multimédiás oktatóprogram készítés egy hatékony módszere
VII. Hallgatói Konferencia BME Műszaki Pedagógiai Tanszék
7. 2002. Információ technológiai alapismeretek
Főiskolai jegyzet (társszerző) Bemát, Csibi, Nagy, Max, Sütő
8. 2002. Az oktatóprogram készítés egy hatékony alternatívája
Agrártudományi közlemények (Debreceni Egyetem) 2003/12 (lektorált publikáció)
9. 2003. A multimédiás oktatóprogram-készítés időszerűsége, egy hatékony módszere
Híd kelet és nyugat között (BGF Tudományos Évkönyv 2002)
10. 2004. The Procedure of Making an Easy Educational Program
MicroCAD 2004 Nemzetközi Tudományos Konferencia, Miskolc (szerző és előadó; lektorált angol nyelvű előadás)
11. 2004. Távoktatási Segédlet (CD-ROM)
Adatbázis-kezelési példaanyag (lektorált tananyag)
12. 2004. Távoktatási Segédlet (CD-ROM)
Szövegszerkesztési alapismeretek - multimédiás oktatóprogram (lektorált tananyag)

13. 2004. Beszámoló egy módszertani kísérletről
Tudástranszfer és információs társadalom (BGF Tudományos
Évkönyv 2004)
14. 2005. A távoktatás oktatásszervezési és módszertani kérdései egy CD-
ROM ürügyén
Multimédia az oktatásban konferencia 2005
15. 2005. Távoktatási Segédlet (CD-ROM) A kiadvány javítása
Szövegszerkesztési alapismeretek - multimédiás oktatóprogram
(lektorált tananyag)

A disszertáció terjedelmi adatai:

A fejezet megnevezése	Fejezet	Melléklet	Összesen
Bevezetés	4	0	4
I. A tanári szerepkör történeti változásai a kezdete- ktől a XX. század közepéig	30	0	30
II. A közelmúlt és napjaink elvárásai a tanárokkal kapcsolatban szakirodalmi szemelvények és a gyakorlat tapasztalatai alapján	39	0	39
III. A felsőoktatás tényezői és a belőlük levonha- tó következtetések	9	1	10
IV. A szerző multimédiás és e-learninges tapasztala- tai – alkotó és értékelő tevékenységek krónikája	26	28	54
V. A távoktatási CD-ROM, mint digitális és rész- ben multimédiás tananyag használatának vizsgá- lata	20	16	36
VI. Az elméleti háttér tanulmányozásának és az empirikus vizsgálatok tapasztalatainak összeg- zése	5	0	5
Összesen:	133	45	178

